

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales

**Arolwg cyhoeddus i hysbysu'r Rhaglen Diwygio Gwasanaethau
Deintyddol Cyffredinol Cymru: canfyddiadau allweddol**

Awdur Anup Karki, Ymgynghorydd mewn Iechyd Cyhoeddus Deintyddol

Dyddiad: 25 Tachwedd 2020

Fersiwn: 1.2

Cyhoeddi/Dosbarthu:

Drwy'r Rhaglen Diwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol (Gwefan GSUn)

Diben y Ddogfen a Chrynodeb ohoni: Disgrifio'r crynodeb o'r canfyddiadau allweddol o arolwg cyhoeddus ar iechyd y geg a'r defnydd o wasanaethau deintyddol yng Nghymru.

Cydnabyddiaeth: Llawer o ddiolch i'r Uned Cydweithredu Iechyd Cyhoeddus ym Mhrifysgol Bangor a drefnodd yr arolwg cyhoeddus gyda diolch arbennig i Kat Ford, Caspar Wynne, Catherine A Sharp, Paul Brocklehurst, Prifysgol Bangor a ddarparodd adroddiad cynhwysfawr¹ ar yr arolwg cyhoeddus. Hefyd, diolch yn fawr i Raylene Roper, Karen Hughes, David Titley a Kate Eyre am eu cefnogaeth.

^[1] Kat Ford, Caspar Wynne, Catherine A Sharp, Paul Brocklehurst, Public perceptions on changes to dental services in Wales proposed through the Welsh General Dental Services (GDS) Reform Programme, Prifysgol Bangor, Ion 2020

¹Cafodd y gwaith ymchwil a'r adroddiad dilynol ei gwblhau cyn i Paul Brocklehurst gael ei benodi'n Ddirprwy Brif Swyddog Deintyddol Cymru

1. Cyflwyniad

Yn 2018, pwysleisiodd cyhoeddiad Llywodraeth Cymru, *Cymru Iachach: Ymateb y Gwasanaethau Deintyddol ac Iechyd y Geg*, yr angen i roi'r cleifion a'r cyhoedd wrth galon pob dim a wnawn er mwyn:

1. Gwellu iechyd y boblogaeth, iechyd y geg a llesiant drwy ganolbwyntio mwy ar ddulliau atal;
2. Gwellu'r mynediad at ofal deintyddol, y profiad ohono a'i ansawdd i unigolion a theuluoedd;
3. Cyfoethogi llesiant, gallu ac ymgysylltiad y gweithlu deintyddol; a
4. Chynyddu'r gwerth a geir o'r cyllid ar gyfer gwasanaethau a rhaglenni deintyddol drwy wella, arloesi, defnyddio'r arferion gorau a chael gwared ar wastraff.

Nodwyd y tri maes cyffredin allweddol ar gyfer trawsnewid gwasanaethau'r GIG; gwellu'r gwasanaethau atal; datblygu gwasanaethau deintyddol sy'n addas ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol; a datblygu timau a rhwydweithiau deintyddol. Yn unol â pholisi Llywodraeth Cymru i ddiwygio'r gwasanaethau deintyddol yng Nghymru, datblygwyd y Rhaglen i Ddiwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol¹. Mae'r rhaglen hon yn anelu at greu model gwahanol i ddarparu gwasanaethau deintyddol ar gyfer deintyddiaeth y GIG yng Nghymru, gyda nifer o amcanion gan gynnwys mabwysiadu model gwellu parhaus a darparu gwasanaethau atal a thrin ar sail tystiolaeth.

Elfen allweddol o'r Rhaglen i Ddiwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol oedd ymgysylltu â'r cyhoedd. Mae hyn yn bwysig, o gofio bod barn y cyhoedd yn hanfodol er mwyn deall eu profiad presennol a'u disgwyliadau o ddeintyddiaeth y GIG yng Nghymru. Mae'r canfyddiadau a gyflwynir yn yr adroddiad hwn yn deillio o ymgysylltiad eang â'r cyhoedd ledled Cymru ac mae'n cwmpasu eu barn am y newidiadau allweddol y mae'r Rhaglen i Ddiwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol yn ceisio eu sicrhau (ewch i Atodiad 1).

2. Canfyddiadau

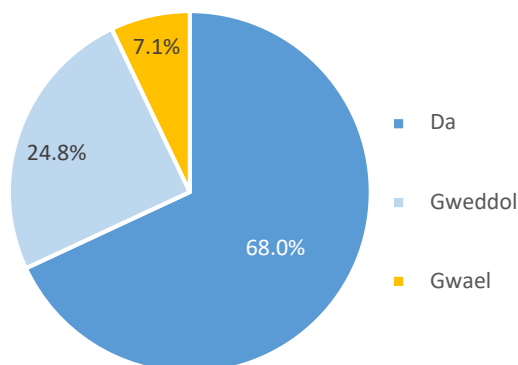
2.2 Iechyd y geg ac ymddygiad sy'n gysylltiedig ag iechyd y geg

2.2.1 Hunangofnodi am iechyd y geg

Mae ffigur 1 yn dangos bod 68.0% o gyfranogwyr yr arolwg wedi nodi bod iechyd eu cegau yn dda (*da* neu *dda iawn*), bod 24.8% wedi nodi ei fod yn weddol dda a bod 7.1% wedi adrodd ei fod yn wael, yn wael iawn neu nad oeddent yn gwybod.

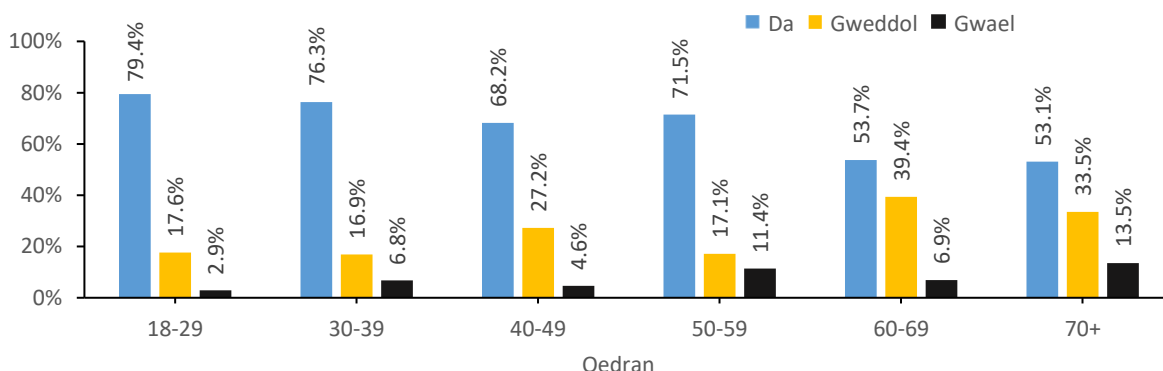
¹ Gellir cael rhagor o wybodaeth am y Rhaglen i Ddiwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol yma <https://gofalsylfaenolun.gig.cymru/pynciau1/iechyd-deintyddol-cyhoeddus/>

Ffigur 1. Sut y gwnaeth y rhai a gymerodd ran yn yr arolwg raddio iechyd eu ceg?

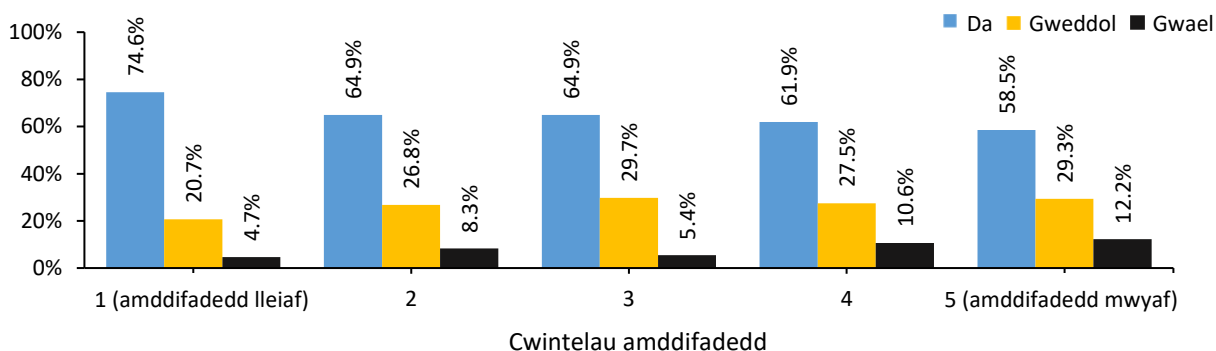

Adroddodd oedolion hŷn (Ffigur 2) a phobl sy'n byw mewn cymunedau o amddifadedd (Ffigur 3) bod ganddynt iechyd y geg gwaelach o gymharu ag oedolion ifanc a phobl sy'n byw mewn cymunedau â llai o amddifadedd.

Ffigur 2. Iechyd y geg a hunangofnodwyd fesul grŵp oedran

Ffigur 3. Iechyd y geg a hunangofnodwyd yn ôl amddifadedd

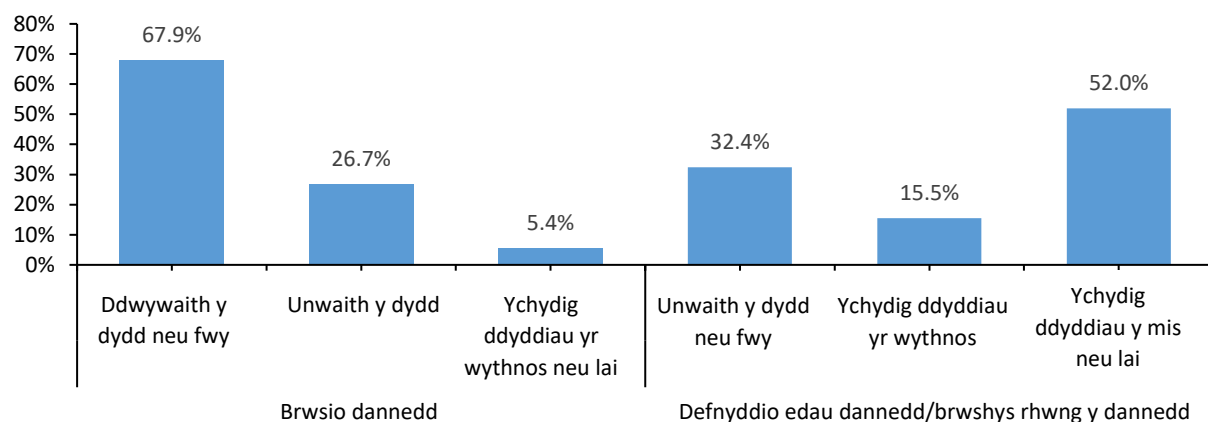

2.2.2 Pa mor aml y mae pobl yn brwsio eu dannedd

Adroddodd dros ddwy ran o dair o'r rhai a gymerodd ran yn yr arolwg (67.9%) eu bod yn brwsio eu dannedd o leiaf ddwywaith y dydd ac felly maent yn bodloni'r canllawiau a argymhellir ar gyfer brwsio dannedd. Adroddodd 5.4% o gyfranogwyr yr arolwg eu bod ond yn brwsio eu dannedd ychydig ddiwrnodau yr wythnos neu lai.

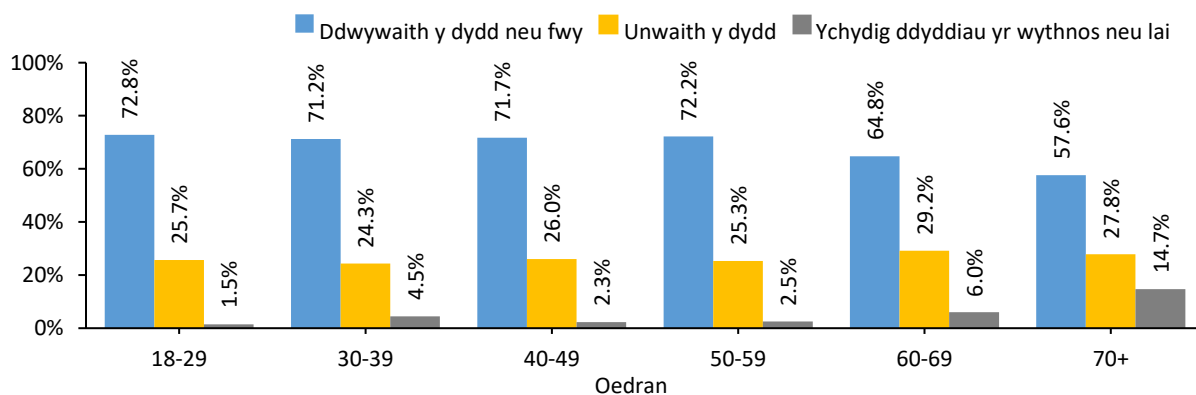
Adroddodd traean (32.4%) o'r cyfranogwyr eu bod yn defnyddio edau dannedd neu frwshys rhwng y dannedd o leiaf unwaith y dydd (Ffigur 4).

Ffigur 4. Pa mor aml y mae'r rhai a gymerodd ran yn yr arolwg yn brwsio eu dannedd ac yn defnyddio edau dannedd/brwshys rhwng y dannedd

Adroddodd mwyafrif y cyfranogwyr eu bod yn brwsio eu dannedd ddwywaith y dydd (Ffigur 5). Adroddodd cyfran is o bobl hŷn 60 oed a hŷn eu bod yn brwsio o leiaf ddwywaith y dydd (pobl 60-69 oed: 64.8%, a phobl dros 70 oed: 57.6%) o gymharu ag oedolion iau (Ffigur 5).

Ffigur 5. Pa mor aml y mae pobl yn brwsio eu dannedd yn ôl oedran

2.2.3 Bwyta bwyd ac yfed diodydd llawn siwgr

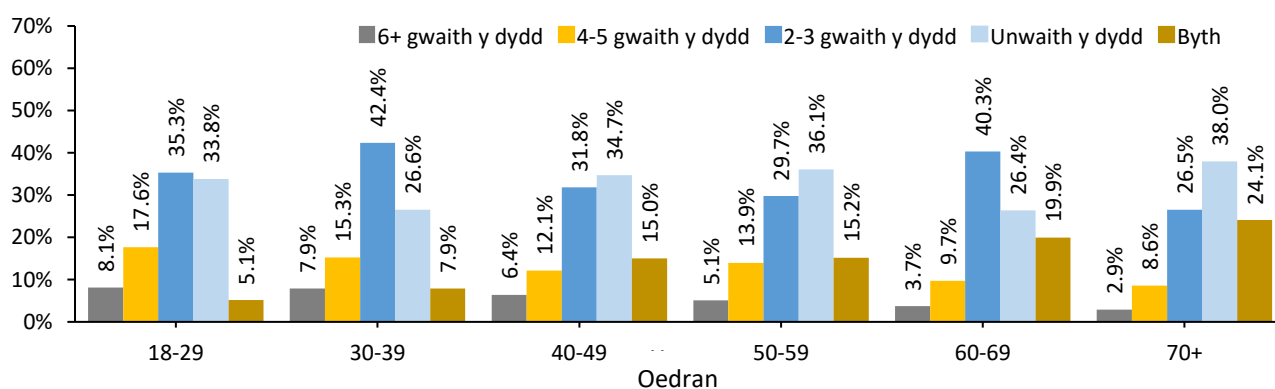
Yn gyffredinol, adroddodd 54% o'r rhai a gymerodd ran yn yr arolwg eu bod yn bwyta ac yn yfed bwydydd llawn siwgr (e.e. cacennau a losin) a diodydd llawn siwgr (e.e. diodydd pefriog a/neu de/coffi gyda siwgr) 2-3 gwaith y dydd neu fwy (Tabl 2).

Tabl 2. Bwyta bwyd ac yfed diodydd llawn siwgr

	6+ gwaith y dydd	4-5 gwaith y dydd	2-3 gwaith y dydd	Unwaith y dydd	Byth
Canran o'r boblogaeth (n=1050)	5.5	13.1	35.4	32.3	13.7

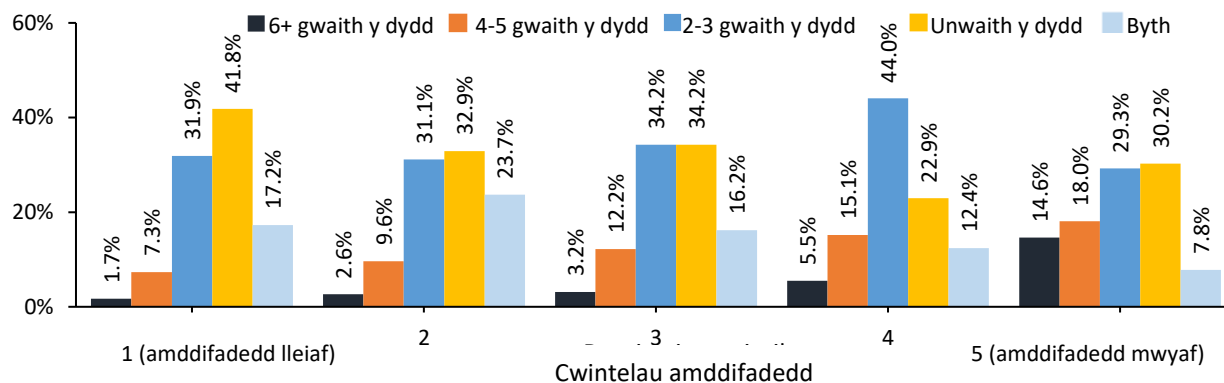
Roedd cyfran y cyfranogwyr a adroddodd eu bod yn bwyta bwyd neu'n yfed diodydd llawn siwgr 2-3 gwaith y dydd yn amrywio o 38% yn y grŵp o bobl 70 oed a hŷn i 65.3% yn y grŵp oedran 30-39 oed. Mae'r bwyd a'r diodydd llawn siwgr sy'n cael eu bwyta a'u hyfed gan y grwpiau oedran gwahanol wedi'u cynrychioli yn Ffigur 6.

Ffigur 6. Bwyta bwyd ac yfed diodydd llawn siwgr yn ôl oedran

Roedd y bobl sy'n byw mewn ardaloedd o amddifadedd yn adrodd eu bod yn yfed a bwyta mwy o ddiodydd a bwyd llawn siwgr o gymharu â'r rheini sy'n byw mewn ardaloedd â llai o amddifadedd (Ffigur 7). Adroddwyd bod bwyd llawn siwgr (e.e. cacennau, losin) a diodydd llawn siwgr (e.e. diodydd pefriog, te/coffi gyda siwgr) yn cael eu bwyta a'u hyfed ddwy neu dair gwaith y dydd neu fwy gan 64.6% o'r bobl sy'n byw yn ardaloedd â'r amddifadedd mdwyaf ond un a 61.9% o'r bobl sy'n byw yn yr ardaloedd â'r amddifadedd mwyaf.

Ffigur 7. Bwyta bwyd ac yfed diodydd llawn siwgr ar sail amddifadedd

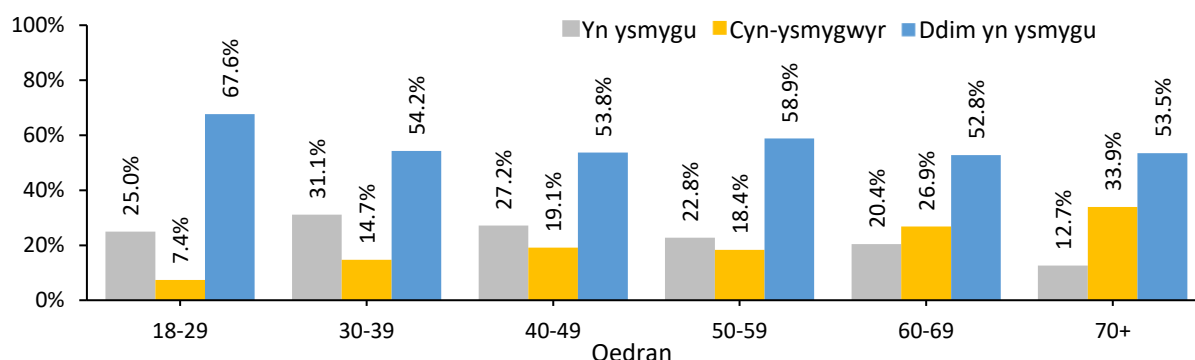

2.2.4 Ysmygu

Dywedodd dros hanner (56.8%) cyfranogwyr yr arolwg nad oeddent erioed wedi ysmygu, adroddodd 22.8% eu bod yn ysmygu tybaco ar hyn o bryd, a dywedodd 20.4% eu bod yn arfer ysmygu.

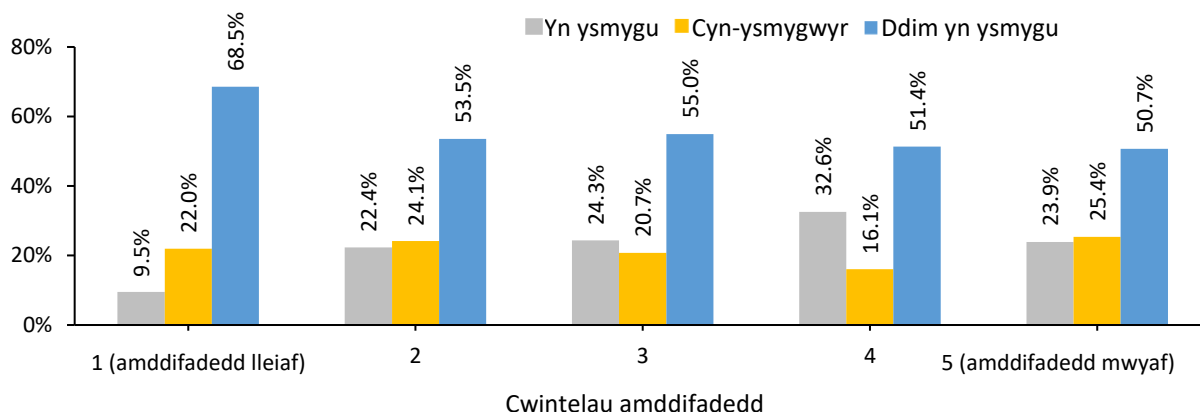
Mae'r wybodaeth am ysmygu yn ôl grŵp oedran wedi'i chyflwyno yn Ffigur 8.

Ffigur 8. Canran y bobl a adroddodd ynghylch eu harferion ysmygu yn ôl oedran

Fe wwnaeth cyfran uwch o'r bobl sy'n byw yn yr ardaloedd o amddifaedd adrodd eu bod yn ysmygu ar hyn o bryd o gymharu â'r bobl sy'n byw mewn ardaloedd â llai o amddifadedd yng Nghymru (Ffigur 9).

Ffigur 9. Canran y bobl a adroddodd am ysmygu yn ôl amddifadedd

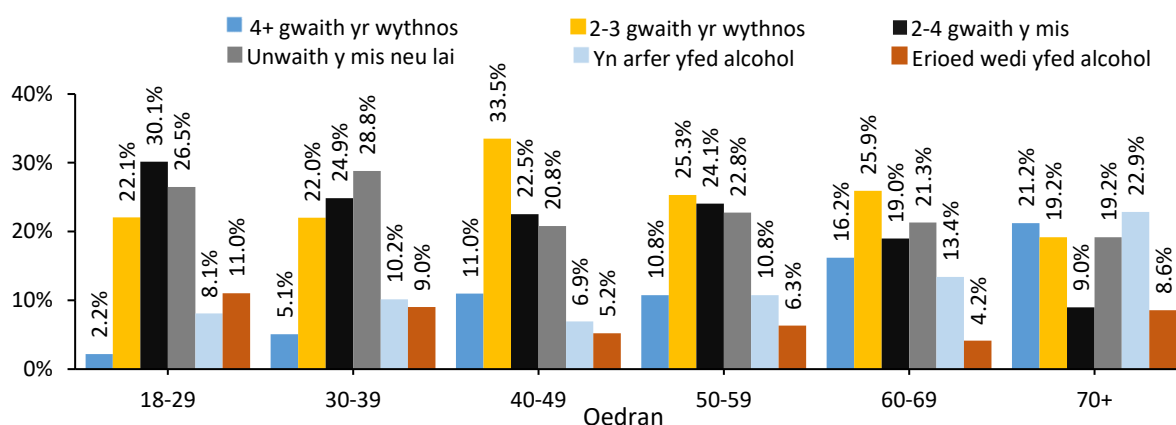

2.2.5 Yfed alcohol

Adroddodd chwarter y rhai a gymerodd ran yn yr arolwg (25.0%) eu bod yn yfed alcohol 2-3 gwaith yr wythnos ac adroddodd 11.5% eu bod yn yfed alcohol 4 gwaith neu fwy yr wythnos. Adroddodd 21.2% eu bod yn yfed alcohol 2-4 gwaith y mis ac adroddodd 22.8% eu bod yn yfed alcohol unwaith y mis neu lai. Roedd ychydig dros un o bob deg o'r cyfranogwyr (12.3%) yn arfer yfed alcohol ond nid ydynt yn gwneud hynny bellach ac nid oedd 7.2% o'r cyfranogwyr wedi yfed alcohol erioed.

Mae'r wybodaeth a adroddwyd ynghylch pa mor aml y mae'r cyfranogwyr yn yfed alcohol ar sail grwpiau oedran wedi'i chyflwyno yn Ffigur 10. Adroddodd cyfran uwch o bobl 60 oed a hŷn eu bod yn yfed alcohol bedair gwaith neu fwy yr wythnos, tra bo dim ond 2.2% o bobl 18-29 oed wedi adrodd eu bod yn yfed mor aml â hynny.

Ffigur 10. Yfed alcohol yn ôl oedran

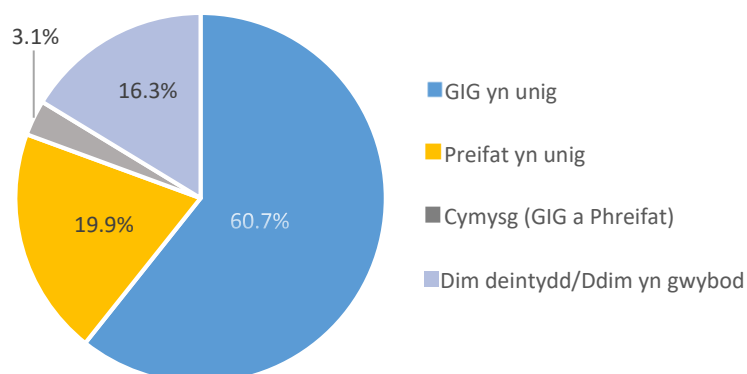

2.3 Y defnydd o wasanaethau deintyddol yng Nghymru

2.3.1 Y defnydd o Wasanaethau Deintyddol y GIG a rhai preifat

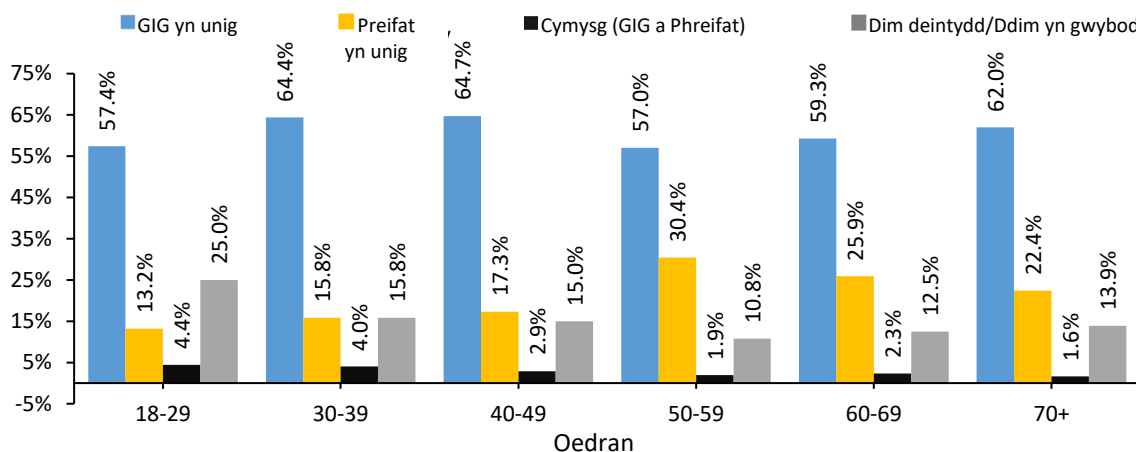
Yn gyffredinol, adroddodd 60.7% o'r rhai a gymerodd ran yn yr arolwg eu bod fel arfer yn cael archwiliad deintyddol a/neu driniaeth gan wasanaethau deintyddol y GIG, roedd 19.9% yn defnyddio gwasanaethau deintyddol preifat yn unig a 3.1% yn defnyddio cymysgedd o wasanaethau (Ffigur 11). Dywedodd yr 16.3% a oedd yn weddill nad oeddent yn gweld deintydd neu nad oeddent yn gwybod.

Ffigur 11. Y gyfran o'r rhai a gymerodd ran yn yr arolwg sy'n defnyddio mathau gwahanol o wasanaethau deintyddol

Ymddengys fod y grwpiau oedran hŷn (50 oed a hŷn) yn defnyddio mwy o'r gwasanaeth deintyddol 'preifat yn unig' o gymharu â'r grwpiau oedran iau (Ffigur 12).

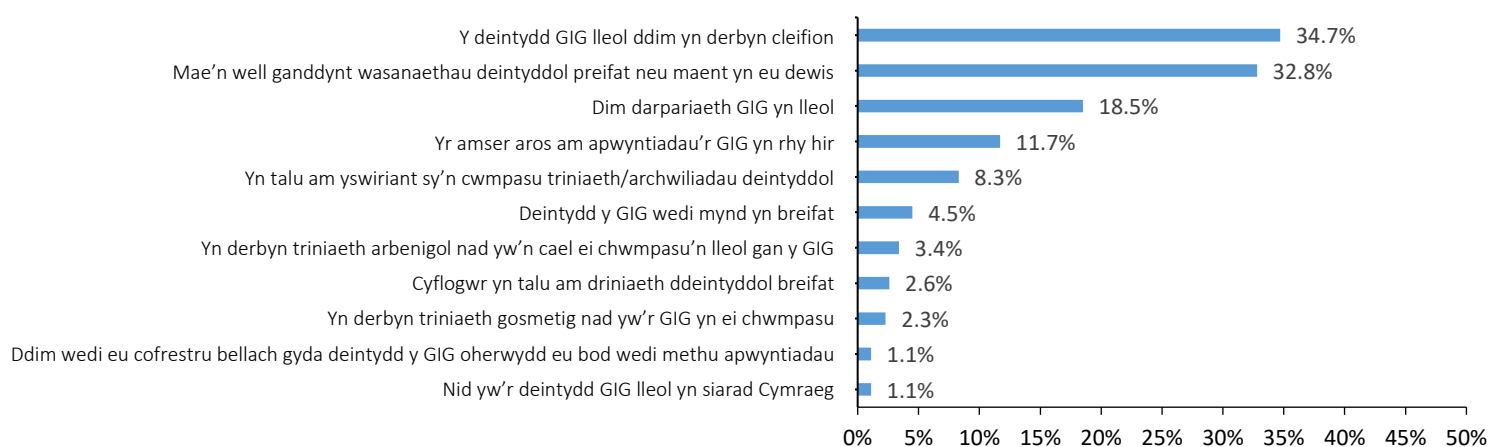
Ffigur 12. Y mathau o wasanaethau deintyddol a ddefnyddir yn ôl grŵp oedran

2.3.2 Y rhesymau dros beidio â defnyddio gwasanaethau deintyddol y GIG

Nododd y rhai a gymerodd ran yn yr arolwg sy'n defnyddio gwasanaethau deintyddol preifat yn unig neu rhai cymysg (n=265) mai'r rheswm mwyaf cyffredin am beidio â defnyddio gwasanaeth deintyddol y GIG oedd oherwydd nad oedd deintyddion GIG lleol yn derbyn cleifion newydd (34.7%). Y rhesymau eraill a nodwyd oedd ei bod yn well ganddynt gael gofal preifat (32.8%), ac nad oedd gwasanaeth deintyddol gan y GIG ar gael yn eu hardal leol (18.5%). Mae ymatebion pellach wedi'u hamlinellu yn Ffigur 13.

Ffigur 13. Y rhesymau dros beidio â defnyddio gwasanaethau deintyddol y GIG

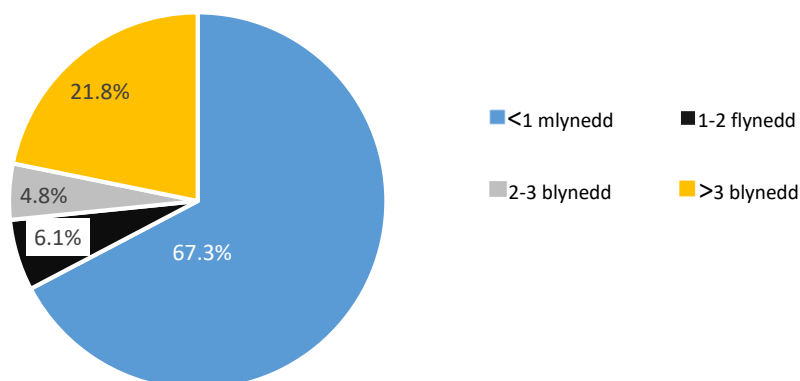

2.3.3 Archwiliadau deintyddol rheolaidd

Adroddodd dros ddwy ran o dair o gyfranogwyr yr arolwg (67.3%) eu bod wedi gweld deintydd ar gyfer archwiliad deintyddol (GIG, preifat neu gymysg) o fewn y 12 mis

blaenorol (Ffigur 14). Fodd bynnag, nid oedd 21.8% wedi cael archwiliad deintyddol am fwy na 3 blynedd.

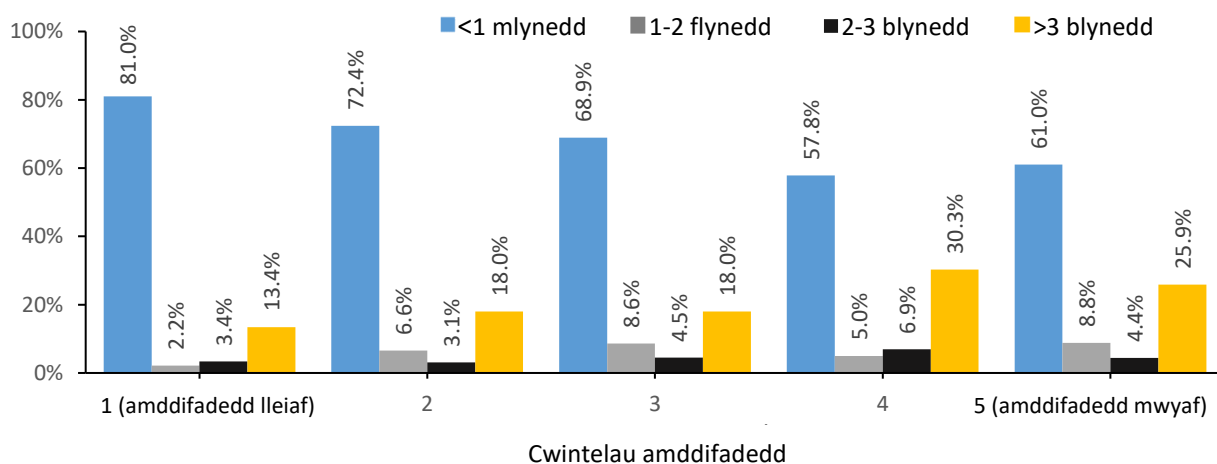
Ffigur 14. Pryd oedd yr apwyntiad diwethaf ar gyfer archwiliad deintyddol?

Wrth i'r amddifadedd gynyddu, roedd cyfran y cyfranogwyr a oedd wedi gweld deintydd am archwiliad deintyddol rheolaidd o fewn y 12 mis blaenorol yn gostwng (amddifadedd mwyaf = 61.0%; amddifadedd lleiaf = 81.0%) (Ffigur 15).

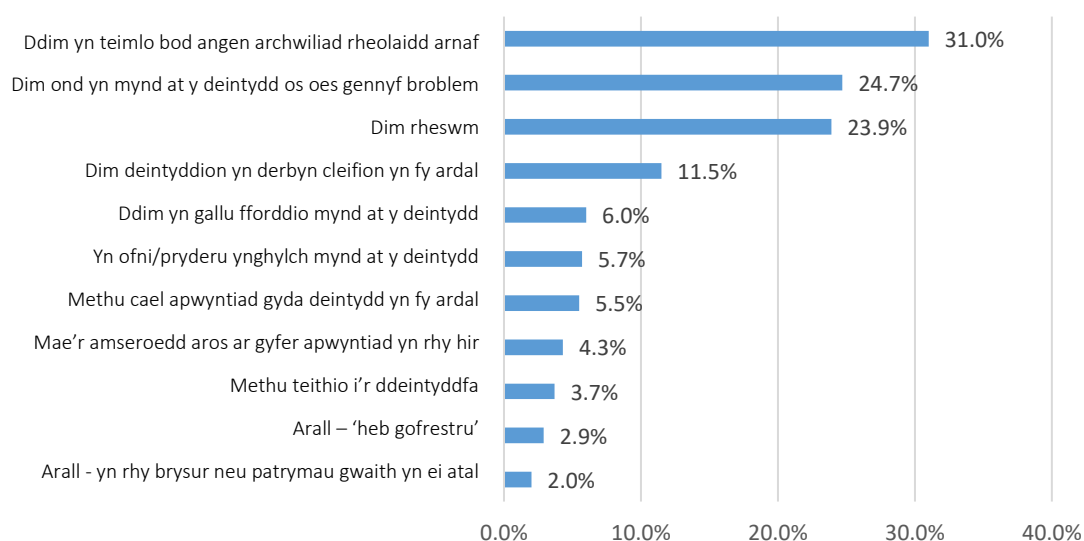
Adroddodd 25.9% a 30.9% o'r bobl sy'n byw yn yr ardaloedd yn y cwntel â'r amddifadedd mwyaf a'r cwntel â'r amddifadedd mwyaf ond un fel ei gilydd nad oeddent wedi cael archwiliad deintyddol am fwy na thair blynedd.

Ffigur 15. Amllder archwiliadau deintyddol rheolaidd yn ôl amddifadedd

Rhoddwyd nifer o wahanol resymau gan y rhai a gymerdd ran yn yr arolwg dros beidio â mynychu archwiliad deintyddol rheolaidd (Ffigur 16).

Ffigur 16. Y rhesymau pam na wnaeth y rhai a gymerodd ran yn yr arolwg fynychu archwiliad deintyddol rheolaidd yn ystod y flwyddyn ddiwethaf

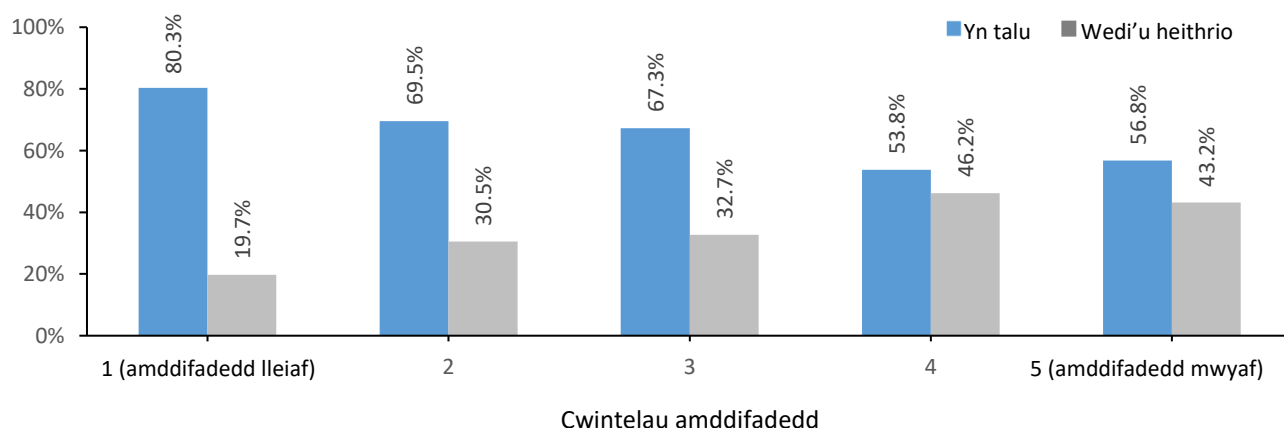

2.3.4 Cymhwystra i gael triniaeth ddeintyddol y GIG am ddim

O'r rheini sy'n defnyddio gwasanaeth deintyddol y GIG (gan gynnwys y rheini sy'n defnyddio cymysgedd o wasanaethau; n=680), adroddodd tua thraean ohonynt (34.9%) eu bod wedi'u heithrio rhag talu am eu triniaeth ddeintyddol gan y GIG.

Mae'r wybodaeth a adroddwyd gan bobl sy'n byw mewn ardaloedd sydd â gwahanol lefelau o amddifadedd ynghylch eu cymhwystra gyfer derbyn triniaeth ddeintyddol y GIG am ddim wedi'i chyflwyno yn Ffigur 17.

Ffigur 17. Cymhwystra ar gyfer derbyn gwasanaeth deintyddol y GIG am ddim ar sail amddifadedd

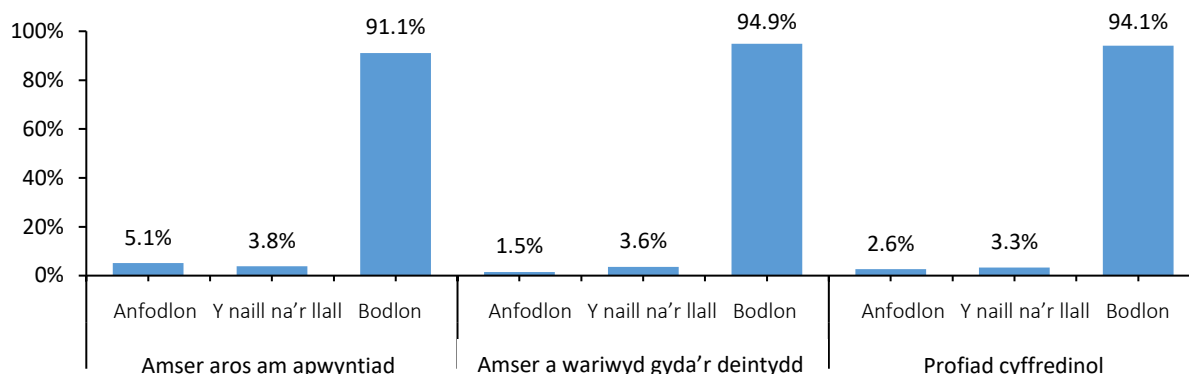
2.4 Y defnydd o'r gwasanaeth deintyddol

2.4.1 Boddhad gyda gwasanaeth deintyddol y GIG

Roedd y dadansoddiad yn yr adran hon wedi'i gyfyngu i'r cyfranogwyr a oedd wedi gweld deintydd y GIG yng Nghymru o fewn y tair blynedd diwethaf (n=607).

Adroddodd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr eu bod yn *fodlon* neu'n *fodlon iawn* â'u profiad cyffredinol (94.1%), yr amser y bu'n rhaid iddynt aros am apwyntiad (91.1%) a'r amser y treuliodd y deintyddion gyda nhw (94.9%, Ffigur 18).

Ffigur 18. Boddhad defnyddwyr gwasanaeth deintyddol y GIG yng Nghymru ynghylch yr archwiliad rheolaidd diwethaf

2.4.2 Gofal deintyddol sy'n canolbwyntio ar y claf

Gofynnwyd i'r ymatebwyr a oedd unrhyw aelod o dîm deintyddol y GIG wedi sgwrsio â nhw am beryglon clefydau deintyddol, eu rôl o ran eu hatal ac wedi eu cynnwys yn y penderfyniadau am wella eu hiechyd deintyddol. Mae'r canfyddiadau wedi'u cyflwyno yn Nhabl 3.

Tabl 3. Cyfran y cyfranogwyr a adroddodd bod eu deintydd GIG neu aelod o'r tîm deintyddol wedi ystyried yr agweddau gwahanol ar ofal sy'n canolbwyntio ar y claf.

	Do	
	n	%
Wedi egluro'r peryglon personol o ran datblygu clefydau deintyddol (pydredd dannedd, clefyd y gymiau, canser y geg) yn y dyfodol	321	52.9
Wedi ystyried amgylchiadau personol y claf a allai fod yn berthnasol i iechyd deintyddol neu driniaeth ddeintyddol (e.e. hanes meddygol, amgylchiadau cymdeithasol, gorbryder/ffobia deintyddol)	329	54.2
Wedi cynnwys y claf mewn penderfyniadau ynghylch gwella eu hiechyd deintyddol	413	68.0
Wedi egluro pwysigrwydd rôl y claf mewn sicrhau iechyd deintyddol da	432	71.2

2.4.3 Pa wybodaeth am ddulliau atal a ddarparwyd?

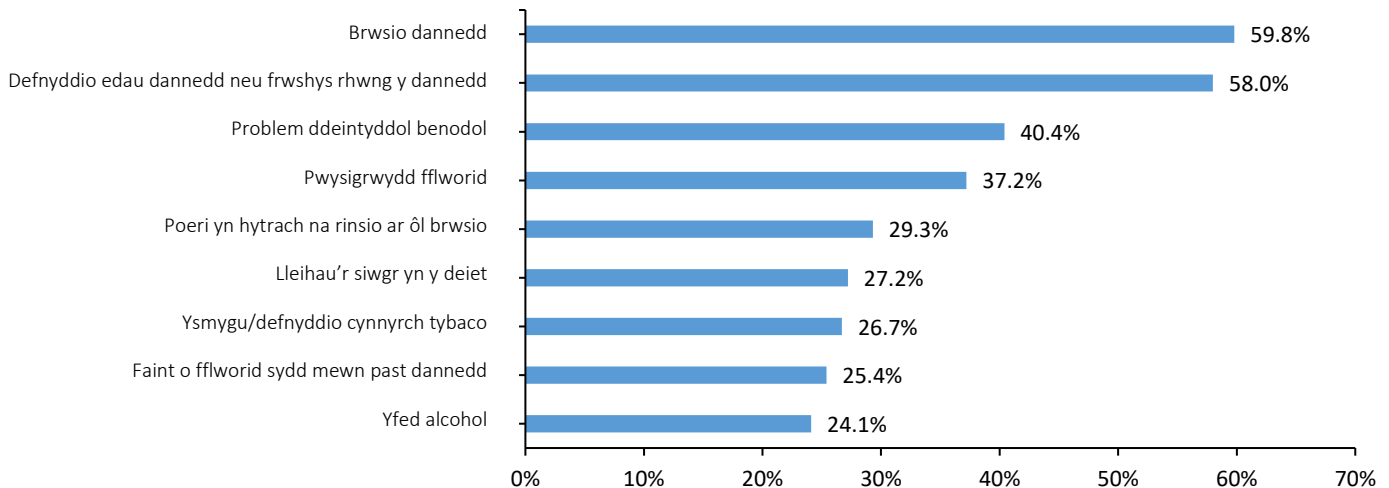
Gofynnwyd i'r rhieni sy'n defnyddio gwasanaeth deintyddol y GIG a oedd wedi gweld deintydd o fewn y tair blynedd diwethaf (n=607) a oedd eu deintydd GIG wedi trafod amrywiaeth o bynciau ataliol gyda nhw yn ystod eu hapwyntiad archwiliad rheolaidd diwethaf. Y tri phwnc mwyaf cyffredin yr adroddwyd arnynt oedd:

- gwybodaeth am sut i frwsio eu dannedd (59.8%),
- gwybodaeth am sut i lanhau rhwng eu dannedd (58.0%) a

iii. cyngor am broblem ddeintyddol benodol (40.4%).

Dangosir yr holl bynciau yn Ffigur 19.

Ffigur 19. Y dulliau ataliol a drafodwyd rhwng y deintydd a defnyddiwr gwasanaeth deintyddol y GIG yng Nghymru yn ystod yr apwyntiad rheolaidd diwethaf

2.5 Canfyddiadau ynghylch y newidiadau i wasanaethau deintyddol y GIG

2.5.1 Amllder yr archwiliadau, cost a'r defnydd o gymysgedd o sgiliau

Gofynnwyd am farn pobl ynghylch tri newid a gynigwyd drwy'r Rhaglen i Ddiwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol (1) pa mor aml rydych yn cael eich gweld gan ddeintydd y GIG os ydych yn y categori risg isel; (2) cael eich gweld gan aelodau eraill o dîm deintyddol y GIG a (3) tâl rhesymol am archwiliadau rheolaidd yn y GIG.

Adroddodd 66.9% o ddefnyddwyr gwasanaeth deintyddol y GIG (a gwasanaethau cymysg) y byddent yn hapus i gael eu gweld yn llai aml (e.e. pob 12 mis) pe bai asesiad manwl yn nodi bod risg isel iddynt ddatblygu clefyd deintyddol.

Pan gynhaliwyd yr arolwg, i'r rheini a oedd yn talu am driniaeth gan y GIG yng Nghymru, roedd archwiliad deintyddol rheolaidd yn costio £14.30 (mae'r pris yn cynnwys sganiau pelydr-X, glanhau a gloywi, a chynllunio ar gyfer triniaeth)². Gofynnwyd i gyfranogwyr yr arolwg beth yr oeddent yn ei feddwl fyddai'n swm rhesymol i'w godi am archwiliad pob chwe mis a phris asesiad ac archwiliad manylach pob 12 mis.

Y pris cyfartalog a awgrymwyd gan y sampl llawn (y rheini a welodd ddeintydd y GIG, y rheini a welwyd yn breifat a'r rheini a dderbyniodd wasanaeth cymysg) ar gyfer 'archwiliad bob chwe mis' oedd £16.46. Awgrymodd defnyddwyr gwasanaeth deintyddol y GIG yng Nghymru bris cyfartalog a oedd ychydig yn is, sef £15.29.

² Mae costau presennol triniaeth ddeintyddol y GIG yng Nghymru ar gael yma: <https://llyw.cymru/ffioedd-deintyddol-ac-eithriadau-y-gwasanaeth-iechyd-gwladol-gig>

Y pris cyfartalog a awgrymwyd gan y sampl llawn ar gyfer asesiad ac 'archwiliad' manylach pob 12 mis oedd £22.60. Awgrymodd defnyddwyr gwasanaethau deintyddol y GIG bris a oedd ychydig yn is, sef £21.10.

Adroddodd 68% o'r cyfranogwyr eu bod yn hapus i gael eu gweld a'u trin gan aelod o'r tîm deintyddol hyfforddedig ar wahân i ddeintydd (Tabl 4).

Tabl 4. Ymateb defnyddwyr gwasanaeth deintyddol y GIG (a gwasanaethau cymysg) i gael eu gweld a'u trin gan aelod hyfforddedig o'r tîm deintyddol ar wahân i ddeintydd (n=607)

	Canran a oedd yn cytuno
Rydw i'n hapus i gael fy ngweld a'm trin gan aelod hyfforddedig o'r tîm deintyddol ar wahân i ddeintydd	48%
Rwy'n hapus i gael fy ngweld a'm trin gan aelod o'r tîm deintyddol ar wahân i ddeintydd pe gallwn aildrefnu i weld deintydd os oeddwn yn anhapus	20%
Na, byddwn eisiau i bob dim gael ei wneud gan ddeintydd neu Ddim yn siŵr	32%

2.5.2 Blaenoriaethau gofal deintyddol y GIG

Gofynnwyd i gyfranogwyr yr arolwg ddewis y pum blaenoriaeth uchaf ar gyfer gwasanaethau deintyddol y GIG. Y pum prif flaenoriaeth a ddewiswyd gan y cyhoedd oedd:

- Mynediad at ddeintydd y GIG lleol;
- Triniaeth ddeintyddol frys pan fydd ei hangen;
- Triniaeth ddeintyddol fforddiadwy os oes ei hangen;
- Archwiliad rheolaidd;
- Cyngor a mynediad at ddulliau atal cynnar.

2.5.3 Barn ynghylch cyfrannu at wella gwasanaethau deintyddol yn y dyfodol

Roedd mwyafrif y cyhoedd yn barod i ddarparu mewnbwn i hysbysu'r gwelliannau i wasanaeth deintyddol y GIG mewn amryw o ffyrdd.

Ymysg defnyddwyr gwasanaeth deintyddol y GIG (n=607), byddai'n well gan 37.5% gymryd rhan drwy arolygon rheolaidd, dewisodd 28.7% adborth ar ôl apwyntiadau ar-lein neu ar bapur, byddai 10.7% yn cymryd rhan mewn grwpiau ffocws, ac nid oedd 5.1% yn siŵr. Fodd bynnag, dywedodd, 34.7% y byddai'n well ganddynt beidio â chymryd rhan.

3. Crynodeb o'r canfyddiadau allweddol

Yng nghyd-destun y Rhaglen i Ddiwygio'r Gwasanaethau Deintyddol Cyffredinol, darperir y canfyddiadau allweddol isod:

- adroddodd 68% o'r cyfranogwyr fod iechyd eu cegau yn dda neu'n dda iawn. Fodd bynnag, dim ond 53% o'r oedolion dros 60 oed a hŷn a 58.5% yn yr ardaloedd cwintel â'r amddifadedd mwyaf a adroddodd bod iechyd eu ceg yn dda.
- adroddodd 68% o'r cyfranogwyr eu bod yn brwsio eu dannedd ddwywaith y dydd. Fodd bynnag, dim ond 57.6% o bobl yn y grŵp oedran 70 oed a hŷn a adroddodd eu bod yn brwsio eu dannedd ddwywaith y dydd.
- adroddodd traean o'r cyfranogwyr eu bod yn defnyddio edau dannedd neu frwshys rhwng y dannedd bob dydd.
- yn gyffredinol, adroddodd 54% o'r cyfranogwyr eu bod yn bwyta bwyd llawn siwgr (e.e. cacennau a losin) ac yn yfed diodydd llawn siwgr (e.e. diodydd pefriol a/neu de/coffi gyda siwgr) 2-3 gwaith y dydd neu fwy.
- dywedodd 56.8% o'r cyfranogwyr nad oeddent erioed wedi ysmegu, adroddodd 22.8% eu bod yn ysmegu ar hyn o bryd ac roedd 20.4% yn gyn-ysmygwyr. Roedd nifer y bobl sy'n ysmegu yn uwch mewn ardaloedd o amddifadedd yng Nghymru.
- adroddodd 22.8% o'r cyfranogwyr eu bod yn yfed alcohol unwaith y mis neu lai a nododd 19.5% arall nad oeddent erioed wedi yfed alcohol neu nad oeddent bellach yn ei yfed. Dim ond 2.2% o bobl 18-29 oed a adroddodd eu bod yn yfed alcohol bedair neu fwy o weithiau yr wythnos o gymharu â 21% ymysg pobl 70 oed a hŷn.
- yn gyffredinol, adroddodd 60.7% o'r cyfranogwyr eu bod fel arfer yn cael archwiliadau deintyddol a/neu driniaeth gan wasanaethau deintyddol y GIG, tra bo 19.9% yn defnyddio gwasanaethau deintyddol preifat yn unig.
- adroddodd 52% fod timau deintyddol y GIG wedi egluro'r perygl personol iddynt ddatblygu clefydau deintyddol, derbyniodd 71% eglurhad am eu rôl hwy mewn iechyd deintyddol ac adroddodd 68% eu bod yn rhan o'r penderfyniadau ynghylch gwella eu hiechyd deintyddol.
- adroddodd 60% bod timau deintyddol y GIG wedi rhoi cyngor ynghylch sut y dylent frwsio eu dannedd ond dim ond 37% a oedd wedi derbyn cyngor am ddefnyddio fflworid (past dannedd neu gegolchyddion gyda fflworid) ac roedd 27% wedi derbyn cyngor ar leihau'r siwgr yn eu deiet.
- roedd 94% o'r bobl a oedd wedi defnyddio gwasanaethau deintyddol y GIG yn fodlon gyda'u profiad deintyddol cyffredinol.
- y prif resymau dros beidio â defnyddio gwasanaethau deintyddol y GIG oedd: nid oedd gwasanaethau deintyddol y GIG yn derbyn cleifion newydd, nid oedd gwasanaethau deintyddol y GIG ar gael yn lleol ac roedd yn well gan rai ddefnyddio'r gwasanaeth deintyddol preifat.
- adroddodd 25.9% a 30.9% o'r bobl sy'n byw yn yr ardaloedd yn y cwintel â'r amddifadedd mwyaf a'r cwintel â'r amddifadedd mwyaf ond un nad oeddent wedi cael archwiliad deintyddol am fwy na thair blynedd.
- Y pum prif flaenoriaeth ddeintyddol i'r cyhoedd oedd:
 1. Mynediad at ddeintydd y GIG lleol;
 2. Triniaeth ddeintyddol frys pan fydd ei hangen;
 3. Triniaeth ddeintyddol fforddiadwy os oes ei hangen;

4. Archwiliad rheolaidd;
5. Cyngor a mynediad at ddulliau atal cynnar.

Atodiad 1

Dulliau

Gwnaeth yr arolwg cyhoeddus hwn gyfnewid â sampl trawstoriadol o breswylwyr Cymru sy'n oedolion rhwng mis Hydref a mis Rhagfyr 2019. Cynhaliwyd yr astudiaeth gan yr Uned Cydweithredu Iechyd Cyhoeddus ym Mhrifysgol Bangor ar ran Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru, gyda'r gwaith maes wedi'i gomisiynu gan BMG Research, cwmni ymchwil y farchnad preifat. Gwnaeth yr holl gyfnewliadau ddilyn Cod Ymddygiad Cymdeithas Ymchwil y Farchnad. Cafwyd cymeradwyaeth foesegol ar gyfer yr astudiaeth gan Bwyllgor Moesegol y Gwyddorau Iechyd a'r Gwyddorau Meddygol, Prifysgol Bangor.

Defnyddiwyd dull samplo tebygolrwydd ar hap i nodi sampl o aelwydydd sy'n cynrychioli'r genedl o tua 1,050 o breswylwyr o Gymru sy'n 18 oed a hŷn. Yn ogystal, ychwanegwyd sampl ychwanegol o 55 o breswylwyr sy'n oedolion ym Mhowys i sicrhau cynrychioliad ar draws holl Fyrddau Iechyd Cymru. Maint terfynol y sampl oedd 1,105 (1,050 o'r sampl sy'n cynrychioli'r genedl, 55 o'r sampl ychwanegol).

Y mesurau a ddefnyddiwyd

Gofynnwyd amrywiaeth o gwestiynau i'r ymatebwyr ar draws tri maes eang i ganfod:

- Eu dealltwriaeth o iechyd presennol eu cegau;
- Patrymau o ran archwiliadau a thriniaethau deintyddol;
- Eu barn ynghylch y newidiadau i wasanaethau deintyddol y GIG yng Nghymru.

Casglwyd gwybodaeth ddemograffig yn yr arolwg hefyd.

Defnyddiwyd y data a gasglwyd fel rhan o'r sampl a oedd yn cynrychioli'r genedl i gyfrifo'r amcangyfrifon ynghylch iechyd y geg, y defnydd o'r gwasanaethau deintyddol a barn pobl ynghylch gwasanaethau deintyddol y GIG yng Nghymru. Roedd y data wedi'u pwysoli i adlewyrchu'r boblogaeth genedlaethol [gan ddefnyddio amcangyfrifon o'r boblogaeth o ganol 2017 ar gyfer Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Is] ar sail rhyw, grŵp oedran a'r cwintel amddifadedd (Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru). Defnyddiwyd y sampl llawn (gan gynnwys y sampl ychwanegol) yn yr holl ddadansoddiadau eraill.

Demograffeg

Mae Tabl A yn cynrychioli manylion demograffig yr ymatebwyr a oedd yn cynrychioli'r genedl a gymerodd ran yn yr arolwg (n=1,050).

Tabl A. Manylion demograffig y bobl a gymerodd ran yn yr arolwg.

		Sampl yr Arolwg (n=1,050)		Poblogaeth Cymru*	
		n	%	N	%
Rhywedd	Gwryw	506	48.2	1,221,764	48.8
	Benyw	544	51.8	1,282,814	51.2
Grŵp oedran	18-29	136	13.0	489,071	19.5
	30-39	135	15.7	364,857	14.6

(Blynyddoedd)	40-49	166	15.8	385,297	15.4
	50-59	153	14.6	430,719	17.2
	60-69	204	19.4	377,147	15.1
	70+	226	21.5	457,547	18.3
Ethnigrwydd	Gwyn	1027	97.8	2,928,253	95.6
	Arall	23	2.2	135,203	4.4
Cwintel Amddifadedd	1 (amddifadedd lleiaf)	224	21.3	502,039	20.0
	2	198	18.9	519,242	20.7
	3	214	20.4	520,677	20.8
	4	215	20.5	491,386	19.6
	5 (amddifadedd mwyaf)	199	19.0	471,234	18.8

*amcangyfrifon o'r boblogaeth o gyfrifiadau canol 2017 a 2011 ar gyfer ethnigrwydd